

Taariikhda Qarsoon ee Aayadda Afartan — Tirada Sagaal iyo Labaatan

Yexesqeel Tirada Tobnaad

Jeff Pippenger

2026-08-31

Buugga Yexesqeel waxaa ku jira khadad badan oo nebiyadeed oo yaab leh oo muhiim ah iyo runno badan. Tusaalooyinka kitaabiga ah ee nebiyada ku jira macbudka dhexdooda, Yexesqeel ayaa ka sarreeya kuwa kale oo dhan kan tilmaama giraangiraha ku dhex jira giraangiraha. Giraangirahaas, sida ay Walaasha White sheegtay, waxay ka dhigan yihiin isdhexgalka adag ee hawlaha aadanaha, iyagoo muujinaya isku xigxiga dhacdooyinka wakhtiga roobka dambe. Dhacdooyinkaas waxaa nebigu metelay markii uu noqday qayb ka mid ah wax sii sheegidda oo ku jirta masaal la matalay, sida markii Yexesqeel uu u jiifsaday dhiniciisa bidix dabadeedna midig ee sawirka cutubka afraad ee go'doomintii Yerusaaalem. Waxa kale oo jira saddex iyo toban taariikhood oo gaar ah oo qeexaya taariikhda Yexesqeel, sidaasna ku bixinaya calaamadaha jidka ee xilliga roobka dambe, marka boqol iyo afar iyo afartan kun la shaabadeeyo. Waxaa jira runno lagu gudbiyo ma aha oo keliya taariikho, balse sidoo kale tirooyin sida toddoba iyo toban, sagaal iyo toban, shan iyo labaatan, toddobaatan, afartan, saddex boqol iyo sagaashan, iyo dabcan, soddon. Tiro kale oo laga yaabo inay tahay tan ugu muhiimsan buugga Yexesqeel waa tirada boqol iyo konton. Hase ahaatee tirada boqol iyo konton lagama helo buugga Yexesqeel. Si kastaba ha ahaatee, sadarba sadar—way ku jirtaa.

Tirada boqol iyo konton waxa si nebiyadeed loogu dhex beeray xariiqda go'doominta, go'doomintuna waa xariiq nebiyadeed oo gaar ah; ama haddii aad doonto, go'doomintu waa giraangir. Xariiq nebiyadeed oo taariikheed mar walba waxay yeelanaysaa alfa iyo oomeega, sidaas awgeedna sifooyinka alfa iyo oomeega waa in lagu metelaa bilowga iyo dhammaadka xariiqda, haddii kale xariiq ma aha. Dhacdadii alfa ee go'doomintu waxay ahayd dhimashadii naagtii Yexesqeel, dhammaadka go'doomintuna wuxuu ahaa dhimashadii aroosadda Masiixa, sida lagu metelay burburintii Yerusaaalem.

Anigoo Yooxanaa waxaan arkay magaalada quduuska ah, Yerusaaalemta cusub, oo samada kaga soo degaysa xagga Ilaah, iyadoo loo diyaariyey sida aroosad ninkeeda loo qurxiyey. Oo waxaan samada ka maqlay cod weyn oo leh, Bal eega, taambuuggii Ilaah dadka ayuu la jiraa, oo isna wuu la degganaan doonaa iyaga, oo iyaguna waxay ahaan doonaan dadkiisa, oo Ilaah qudhiisu wuu la jiri doonaa iyaga, oo wuxuu ahaan doonaa Ilaahood. Oo Ilaahna ilmada oo dhan ayuu indhahooda ka tirtiri doonaa; oo dhimasho mar dambe ma jiri doonto, murugona ma jiri doonto, oohinna ma jiri doonto, xannuunna mar dambe ma jiri doono, waayo, waxyaalihii hore way dhammaadeen. Oo kii carshiga ku fadhiyey wuxuu yidhi, Bal eeg, wax walba waxaan ka dhigaa kuwo cusub. Oo wuxuu igu yidhi, Qor, waayo, erayadanu waa run oo waa aamin. Oo wuxuu igu yidhi, Waa dhammaatay. Waxaan ahay Alfa iyo Oomeega, bilowga iyo dhammaadka. Kii harraadsan waxaan ka siin doonaa ilaha biyaha nolosha hadiyad ahaan. Kii

guulaystaa wax walba wuu dhaxli doonaa; anna waxaan ahaan doonaa Ilaahiis, isna wuxuu ahaan doonaa wiilkayga. Laakiin kuwa cabsada, iyo kuwa aan rumaysnayn, iyo kuwa karaahiyada ah, iyo gacankudhiiglayaasha, iyo dhillayada, iyo sixiroolayaasha, iyo sanamyacabka, iyo beenaalayaasha oo dhan, qaybtoodu waxay ku jiri doontaa badda dabka iyo baaruuddu ka ololayso, taas oo ah dhimashadii labaad. Markaasaa waxaa ii yimid mid ka mid ah toddobadii malaa'igood oo haystay toddobadii fijaan oo ay ka buuxeen toddobadii belaayo ee ugu dambaysay, wuuna ila hadlay, isagoo leh, Halkan kaalay, waxaan ku tusi doonaa aroosadda, oo ah naagtii Wanka. Muujintii 21:2–9.

Xaaskii Ezekiel waxay dhimataa bilowga go'doominta, waxaana halkaas lagu aqoonsadaa inay tahay “waxii ay” indhaha Ezekiel “jeclaayeen”; baabi'inta Yerusaaalem ee isla cutubkaas lagu sheegayna, Yerusaaalem waxaa lagu aqoonsadaa inay tahay “waxii ay” indhaha Israa'iil “jeclaayeen.”

Haddana sannaddii sagaalaad, bishii tobnaad, maalintii tobnaad ee bisha, ayaa eraygii Rabbigu ii yimid, isagoo leh, ... Oo haddana eraygii Rabbigu waa ii yimid, isagoo leh, Wiilka Aadamow, bal eeg, waxaan kaa qaadayaa waxa indhahaagu jecel yihiin anigoo ku dhuftay jug; hase yeeshee, waa inaad barooran ama ooyin, ilmadaaduna yeynan daadan. Ka joogso qaylada, hana u barooran kuwa dhintay; cimaamadda madaxaaga ku xidh, kabahana cagahaaga gasho, bushimahaagana ha daboolin, oo kibista dadka ha cunin. Sidaas daraaddeed ayaan dadka ula hadlay aroortii; fiidkiina naagtaydii way dhimatay; oo aroortii waxaan yeelay sidii laygu amray. Markaasaa dadkii igu yidhaahdeen, Miyaadan noo sheegi doonin waxa ay waxyaalahanu nooga yihiin adigoo sidaas samaynaya?

Markaasaan ugu jawaabay, Eraygii Rabbiga ayaa ii yimid, isagoo leh, Reer binu Israa'iil la hadal oo waxaad ku tidhaahdaa, Sayidka Rabbiga ahu wuxuu leeyahay, Bal eega, anigu waxaan nijaasayn doonaa meeshiisa quduuska ah, oo ah haybadda xooggiinna, waxa ay indhihiinnu jecel yihiin, iyo waxa naftiinnu u naxayso; oo wiilashiinna iyo gabdhihiinna aad ka tagteenna waxay ku dhici doonaan seef. Oo idinkuna waxaad yeeli doontaan siduu anigu yeelay: bushimihiinna ma dabooli doontaan, kibista dadka mana cuni doontaan. Oo cimaamaddiinnu madaxyadiinna ayay saarnaan doontaa, kabihiinnuna cagihiinna ayay ku jiri doonaan; ma aydaan barooran doonin, mana ooyi doontaan; laakiinse xumaatooyinkiinna aawadood ayaad u taag darnaan doontaan, oo midkiinba kan kale ayuu u caloolxumaan doonaa.

Sidaasuu Yexesqeel wuxuu idiin ahaan doonaa calaamad; wax kasta oo uu sameeyey ayaad idinkuna samayn doontaan; oo markii waxanu yimaado, waxaad ogaan doontaan inaan anigu ahay Sayidka Rabbiga ah. Oo weliba, wiilka Aadanow, sow maalinta aan ka qaado xooggooda, farxadda ammaantooda, waxa ay indhahoodu jecel yihiin, iyo waxa ay qalbigooda saaraan, wiilashooda iyo gabdhahooda, miyaan maalintaas kan baxsaday kuu iman doonin inuu warkaas dhegahaaga ku maqashiyo? Maalintaas afkaaga waa loo furi doonaa kan baxsaday hortiisa, oo waad hadli doontaa, mana aad sii ahaan doontid carrab la'; oo waxaad iyaga u ahaan doontaa calaamad, iyaguna way ogaan doonaan inaan anigu ahay Rabbiga. Yexesqeel 24:1, 15–27.

Alfa-ta go'doominta waa dhimashada wixii uu Yexesqeel jeclaa, oo omega-deeduna waa dhimashada wixii Israa'iil jeclayd.

Maqlaya, Laakiin Aan Maqlayn

Waxaa jira shan jeer oo waayeellada ama dadka si uun loogu sawiray inay dhegaysanayaan Yexesqeel. Yexesqeel 8:1, waayeelladii Yahuudah ayaa hortiisa fadhiya. Yexesqeel 14:1 waayeelladii ayaa yimid oo hortiisa fadhiistay. Yexesqeel 20:1 waayeelladii reer binu Israa'iil waxay u yimaadaan inay Rabbiga wax weyddiiyaan. Yexesqeel 37:18, Ilaah wuxuu Yexesqeel ku yidhi: “Marka carruurta dadkaaga ay kula hadlaan, iyagoo leh, Miyaadan noo muujin doonin waxa kuwanu ka dhigan yihiin?” Cutubka afar iyo labaatanaadna dadka ayaa si toos ah u weyddiista: “Miyaadan noo sheegi doonin waxa waxyaalahanu nooga yihiin, adigoo sidaas samaynaya?” Mid kasta oo ka mid ah shantaas xaaladood, waayeellada ama dadku waxay ku jiraan xaalad La’odikiya.

Oo wuxuu yidhi, Tag, oo dadkan u sheeg, Hubaal maqla, laakiinse ha garanina; oo hubaal arka, laakiinse ha fahmina. Qalbiga dadkan cayili, dhegahoodana culaysii, indhahoodana xidh; waaba intaasoo ay indhahooda wax ku arkaan, oo dhegahooda wax ku maqlaan, oo qalbigooda ku gartaan, oo soo noqdaan, oo la bogsiiyo. Ishacyaah 6:9, 10.

Shanta matalaadood ee dadka maqla, hase yeeshee aan maqlin, iyo shanta matalaadood ee dadka arka, hase yeeshee aan arkin, waxay la jaanqaadaan shanta tallaabo ee kuwa diida inay arkaan oo maqlaan ee ku jira markhaatifurka Ishacyaah.

Laakiin ereygii Rabbigu wuxuu iyaga u noqday amar amar ka dul saaran, amar amar ka dul saaran; sadar sadar ka dul saaran, sadar sadar ka dul saaran; wax yar halkan, wax yar halkaas; si ay u tagaan, oo dib ugu dhacaan, oo u jajabaan, oo dabinka ugu dhacaan, oo loo qabto. Ishacyaah 28:13.

Oo kuwo badan oo iyaga ka mid ah way turunturoon doonaan, wayna dhici doonaan, oo waa la jebin doonaa, oo waa la dabin doonaa, oo waa la qabsan doonaa. Ishacyaah 8:15.

Calaamado

Cutubka afar iyo labaatanaad ee Yexesqeel, muddada ka bilaabanta go’doominta iyo dhimashada naagtii Yexesqeel—ta ahayd damaca indhihiisa—waxay ku dhammaanaysaa dhimashada Yerusaleem—ta ahayd damaca indhaha reer binu Israa'iil. Go’doominta socota sannad iyo badh waxay xambaarsan tahay saxeexa Alfa iyo Oomeega, muddadaasina waxay ku bilaabmaysaa oo ku dhammaanaysaa calaamad. Sida ku qoran Yexesqeel afar iyo labaatan, Ciise wuxuu Matayos afar iyo labaatan ku aqoonsadaa calaamadda go’doominta.

Erayadii Masiix waxaa laga sheegay iyadoo ay maqleen dad aad u badan; hase yeeshee markii uu keliigis ahaa, Butros, Yooxanaa, Yacquub, iyo Andaros ayaa u yimid isaga isagoo fadhiya Buur Saytuun. “Noo sheeg,” ayay yidhaahdeen, “goormay waxyaalahanu ahaan doonaan? calaamadduna maxay noqon doontaa imaanshahaaga iyo dhammaadka dunidaba?” Ciise xertiisii uguma jawaabin isaga oo si gooni-gooni ah uga hadlaya burburkii Yerusaleem iyo maalinta weyn ee imaanshihiisa. Wuxuu isku dhex daray sifaynta labadan dhacdo. Haddii uu xertiisii u muujin lahaa dhacdooyinka mustaqbalka sida uu isagu u arkayay, ma ay kari lahayn inay u adkaystaan aragtidaas. Naxariis uu iyaga u qabay awgeed, wuxuu isku qasay

sharaxaadda labada masiibo ee waaweyn, isagoo xerta uga tagay inay iyagu macnaha sii baadhaan. Markuu tixraacay burburka Yeruusaalem, erayadiisii nebinnimo waxay gaadheen wax ka shisheeya dhacdadaas ilaa baabba'a ugu dambeeya ee maalintaas marka Rabbigu ka soo kici doono meeshiisa inuu dunida ku cigaabo xumaantooda aawadeed, marka dhulku muujin doono dhiiggeeda, oo uusan mar dambe qarin doonin kuwii lagu laayay. Hadalkan oo dhan waxaa la bixiyey, ma aha xerta oo keliya, balse kuwa ku noolaan doona muuqaalada ugu dambeeya ee taariikhda dhulkan.

Isagoo xertiisii u jeestay, Masiixu wuxuu yidhi, "Iska jira inaan qofna idin khiyaanayn. Waayo, kuwo badan ayaa magacayga ku iman doona, iyagoo leh, Anigu waxaan ahay Masiixa; oo qaar badan bay khiyaanayn doonaan." Masiixyo been ah oo badan ayaa soo bixi doona, iyagoo sheeganaya inay mucjisooyin sameeyaan, kuna dhawaaqaya in wakhtigii samatabbixinta ummadda Yuhuudda la gaadhay. Kuwani waxay marin habaabin doonaan dad badan. Erayadii Masiixa waa rumoobeen. Intii u dhexaysay dhimashadiisa iyo go'doomintii Yeruusaalem, masiixyo been ah oo badan ayaa soo baxay. Laakiin digniintan waxaa sidoo kale la siiyey kuwa ku nool wakhtigan dunida. Isla khiyaamooyinkii la sameeyey ka hor burburkii Yeruusaalem ayaa qarniyadii oo dhan la samaynayey, mar kalena waa la samayn doonaa.

"Oo waxaad maqli doontaan dagaallo iyo warar dagaallo ah; iska jira inaydaan qalqalmin; waayo waxyaalahan oo dhammu waa inay dhacaan, laakiinse dhammaadku weli ma aha.' Ka hor burburkii Yeruusaalem, dadku waxay u halgamayeen sarraynta. Boqorradii ayaa la dilayay. Kuwii loo malaynayay inay carshiga ku xigaan ayaa la laayay. Waxaa jiray dagaallo iyo warar dagaallo. 'Waxyaalahan oo dhammu waa inay dhacaan,' ayuu Masiixu yidhi, 'laakiinse dhammaadku [dhammaadka quruunta Yuhuudda sida qaran ahaan] weli ma aha. Waayo quruun baa ku kici doonta quruun, boqortooyona boqortooyo; waxaana jiri doona abaaro, belaayooyin, iyo dhulgariirro meelo kala duwan. Waxyaalahan oo dhammu waa bilowga murugooyinka.' Masiixu wuxuu yidhi, Markay culimmada Yuhuuddu arkaan calaamadahan, waxay ku dhawaaqi doonaan inay yihiin xukunnada Ilaah ee ku dul yaal quruumaha sababta oo ah waxay addoonsi ku hayaan dadkiisa uu doortay. Waxay ku dhawaaqi doonaan in calaamadahani yihiin astaan muujinaysa imaatinka Masiixa. Yaan laydin khiyaanayn; kuwanu waa bilowga xukumadiisa. Dadku waxay isku eegeen naftooda. Ma ay toobadkeenin oo ma ay soo noqon si aan u bogsiiyo. Calaamadaha ay u matalaan inay yihiin astaamaha sii-dayntooda addoonsiga ka ah, waa calaamadaha baabba'ooda." The Desire of Ages, 628.

Go'doomintii Yeruusaalem ee sannadkii 66 waxay sidday calaamadda Roomaanku calamadoodii ku taagay deyrarka meesha quduuska ah. Faalladii Ciise ka bixiyey dhacdooyinkii muddada u dhexeysay 66 ilaa 70 waxay la jaanqaaday burburkii sannadkii 70 la imaatinkiisii labaad; waxaana jira calaamad la xidhiidha imaatinkiisa labaad.

"Wax yar dabadeed indhahayagii waxaa loo jeediyey xagga Bari, waayo daruur yar oo madow ayaa ka muuqatay, oo qiyaastii la ekaa kala badh le'eg gacanta nin, taas oo aynu dhammaanteen ogayn inay ahayd Calamadda Wiilka Aadanaha." The Day Star, 1846.

Bilowga iyo dhammaadka taariikhda 66 ilaa 70 AD waxay xambaarsan yihiin calaamad la xidhiidha bilowga go'doominta iyo burburinta magaalada, taas oo la jaanqaadaysa calaamadda alfa iyo omega ee dhimashada waxa indhaha la jeclaado sannadihii 587 BC iyo 586 BC.

Taariikhda go'doomintii sannad iyo badh socotay waa "calaamad" u ah maalmaha ugu dambeeya. Bikradaha nacasyada ah ee lagu matalay taariikhda Yexesqeel waxay la jaanqaadaan taariikhda bikradaha xigmadda leh ee arkay calaamadda go'doominta sannadkii 66 oo u cararay meel nabdoon. Go'doominta sannad iyo badh socotay waa calaamadda muujinaysa laba nooc oo cibaadaysanayaal ah. Koox baa calaamadda garan doonta, kooxda kalena, oo Ishacyaah ku tilmaamay "kuwa badan," ma arki doonto mana maqli doonto.

Badan iyo Inyar

Markaasaa boqorkii wuxuu ku yidhi addoommadii, Gacmaha iyo cagaha ka xidha, oo kaxeeya, oo ku tuura gudcurka dibadda; halkaas waxaa jiri doona oohin iyo ilko jirriqsasho. Waayo, kuwo badan baa loo yeedhay, laakiin kuwo yar baa la doortay. Matayos 22:13, 14.

Sidaas darteed kuwa ugu dambeeya waxay noqon doonaan kuwa ugu horreeya, kuwa ugu horreeyana kuwa ugu dambeeya; waayo, kuwo badan baa loo yeedhay, laakiin kuwo yar baa la doortay. Matayos 20:16.

In La Arko Oo La Maqlo

Waxaa kitaabka Yexesqeel ku jira shan masaal oo ficil ahaan loo matalay, waxaana sidoo kale shan jeer Yexesqeel la hadlay hoggaamiyeyaasha iyo dadka. Labadaas markhaati waxay aqoonsanayaan shanta bikradood ee nacasyada ah oo diida inay "arkaan" oo diida inay "maqlaan." Waxay diidaan inay arkaan ama maqlaan aqoonta sii kordhaysa marka Ciise, kaas oo ah Libaaxa qabiilka Yahuudah, uu furo Eraygiisa nebinnimada ah.

Dunidu Wuu Arag oo Maqli Doonaa

Dadowga dunida oo dhan deggan, iyo kuwa dhulka ku noolow, eega marka uu calan ka taago buuraha dushooda; oo marka uu buun afuufo, maqla. Ishacyaah 18:3.

Oo maalintaas kuwii dhegaha la'aa waxay maqli doonaan erayada kitaabka, indhaha kuwii indhaha la'aana waxay wax ka arki doonaan mugdiga iyo gudcurka. Ishacyaah 29:18.

Dadkayga Nacaska ah oo Maangaabka ah Ma Leh Aqoon

Ilaa goormaan arki doonaa calanka, oo aan maqli doonaa dhawaaqa buunka? Waayo, dadkaygu waa nacasyo; ima ay aqoonsan. Iyagu waa carruur doqon ah, oo waxgarasho ma leh; xumaanta samaynteeda way ku xigmad badan yihiin, laakiinse wanaagga samayntiisa aqoon uma leh. Yeremyaah 4:21, 22.

Tan ku naadiya reer Yacquub, oo ku baahiya dalka Yahuudah, idinkoo leh, Haddaba tan maqla, dadow yahow nacasnimada leh oo garasho la', kuwa indho leh oo aan waxba arag, kuwa dhego leh oo aan waxba maqal. Yeremyaah 5:20, 21.

Guri Kacdoon ah

Haddana eraygii Rabbiga ayaa haddana ii yimid, isagoo leh, Wiilka Aadanow, waxaad dhex deggan tahay reer fallaagowday ah, oo leh indho ay wax ku arkaan, laakiinse ma arkaan;

waxayna leeyihiin dhego ay wax ku maqlaan, laakiinse ma maqlaan; waayo, iyagu waa reer fallaagowday ah. Yexesqeel 12:1, 2.

Haddaba masallo ayaan kula hadlaa, maxaa yeelay iyagoo wax arkaya ma arkaan; oo iyagoo wax maqlaya ma maqlaan, mana fahmaan. Oo iyaga waxaa ku rumoobaysa wax sii sheegiddii Isayos, taas oo leh, Maqli waad maqli doontaan, laakiinse maba aad garan doontaan; oo aragti waad arki doontaan, laakiinse maba aad dareemi doontaan. Waayo, dadkan qalbigoodu waa engegay, dhegahooduna way ku cuslaadeen maqalka, indhahoodana way isku qabsadeen; si aanay mar uun indhahooda wax ugu arkin, dhegahoodana wax ugu maqlin, qalbigoodana wax ugu garan, oo aanay u soo noqon, anna aan iyaga bogsiiyo.

Laakiin indhihiinnu way barakaysan yihiin, waayo way arkaan; dhegihiinnuna way barakaysan yihiin, waayo way maqlaan. Runtii waxaan idinku leeyahay, Nebiyo badan iyo rag xaq ah ayaa jeclaystay inay arkaan waxyaalaha aad aragtaan, laakiinse ma ay arkin; oo inay maqlaan waxyaalaha aad maqashaan, laakiinse ma ay maqlin. Matayos 13:13–17.

Jidadkii Hore

Rabbigu wuxuu leeyahay, Jidadka ag istaaga, oo eega, oo weyddiista waddooyinkii hore, meeday jidkii wanaagsanaa, oo ku socda; oo naftiinna waxaad u heli doontaan nasasho. Laakiinse iyagu waxay yidhaahdeen, Kuma socon doonno. Oo weliba waxaan idiin saaray waardiyeaal, anigoo leh, Dhegaysta codka buunka. Laakiinse iyagu waxay yidhaahdeen, Ma dhegaysan doonno. Yeremyaah 6:16, 17.

Farriintii 1840–1844

“Dhammaan farriimaha la bixiyey intii u dhexaysay 1840–1844 waa in hadda laga dhigaa kuwo xoog leh, waayo dad badan ayaa lumiyeey jihadoodii. Farriimuhu waa inay gaadhaan kaniisadaha oo dhan.

Masiixu wuxuu yidhi, “Indhihiinnu waa barakaysan yihiin, waayo way arkaan; dhegihiinnuna, waayo way maqlaan. Runtii waxaan idinku leeyahay, Nebiyo badan iyo rag xaq ah ayaa damcay inay arkaan waxyaalaha aad aragtaan, mana ay arag; iyo inay maqlaan waxyaalaha aad maqashaan, mana ay maqal” [Matthew 13:16, 17]. Waxaa barakaysan indhihii arkay waxyaalihii la arkay sannadihii 1843 iyo 1844.

“Farriintii waa la bixiyey. Mana aha in dib loo dhigo ku celcelinta farriinta, waayo calaamadaha wakhtiyadu way rumoobayaan; shaqada xidhitaanku waa in la qabtaa. Shaqo weyn ayaa lagu qaban doonaa wakhti gaaban. Farriin ayaa dhowaan lagu bixin doonaa amarka Ilaah oo ku kori doonta qaylo weyn. Markaasaa Daanyeel istaagi doonaa meeshiisii, si uu markhaatufurkiisa u bixiyo.” Manuscript Releases, volume 21, 437.

Calaamadda Go’doominta

Waxaa kitaabka Yexesqeel ku jira shan goor oo uu masaal “ficil ahaan u jilay” oo dadku diideen inay arkaan, iyo sidoo kale shan goor oo uu dadkii la “hadlay,” kuwaas oo diideen inay maqlaan. Labada markhaati ee masaalkii ficilka ahaa iyo hadalka waxa loo soo bandhigay shantii bikradood

ee nacasyada ahaa. Mid ka mid ah masaallada ficil ahaan loo jilay, oo ku yaal cutubka afraad, waxa uu matalaa “calaamadda” go’doominta, taas oo ka digaysa burburka imanaya. Fariinta Yexesqeel waa fariinta La’odikiya.

“Astaanta” loo siiyey La’odikeeya waa ‘astaanta hareeraynta’, hareeraynta maalmaha dambena waxaa matala maragyo dhowr ah. Astaanta keliya ee loo siiyey Yuhuuddii wakhtigii Masiixa waxay ahayd astaantii Yoonis, kaas oo ka dhigan masaal la jilay oo ah saddex maalmood oo ku jira caloosha nibiriga.

Markaas qaar ka mid ah culimadii iyo Farrisiintii ayaa u jawaabay, iyagoo leh, Macallimow, waxaannu jeclaan lahayn inaannu calaamo kaa aragno. Laakiin isagu wuu u jawaabay oo ku yidhi, Qarni shar leh oo sino badan ayaa calaamo doondoona; oo calaamo lama siin doono isaga, tan mooyaane calaamadda nebi Yoonis; waayo, sida Yoonis uu saddex maalmood iyo saddex habeen ugu jiray caloosha nibiriga, sidaas oo kale Wiilka Aadanahu wuxuu saddex maalmood iyo saddex habeen ku jiri doonaa uurka dhulka. Matayos 12:38–40.

Calaamaddii Yoonis

Calaamadda Yoonis waxay ahayd masaal ficil ahaan loo muujiyey oo ku saabsan sarakicid dhimasho laga soo sara kaco. Yooxanaa wuxuu metelaa isla runtaas, waayo waxaa lagu tuuray dheri saliid karkaraysa ah, wuuna ka soo baxay isagoo nool. Daanyeel oo ku jiray godkii libaaxyada iyo saddexdii geesi ee ku jiray foornada Nebukhadnesar waxay metelaan sarakicid dhimasho laga soo sara kaco. Dhammaantood waxay metelaan boqol iyo afar iyo afartan kun ee lagu soo sara kiciyey Muujintii cutubka kow iyo tobnaad.

“Fikradihii Badbaadiyuhu hadda waxay ka soo noqdeen ka fiirsashadii wixii tegay iyo waxa iman doona. Intii dadku ku dadaalayeen inay sharxaan wixii ay arkeen oo ay maqleen sida ay maskaxdoodu u fahamsiisay, iyo sida iftiinkii ay haysteen ahaa, ‘Ciise ayaa u jawaabay oo yidhi, Codkani aniga aawaday uma iman, laakiin idinka aawadiin.’ Tanu waxay ahayd caddayntii ugu sarraysay ee Masiixnimadiisa, calaamaddii Aabbaha oo muujinaysay in Ciise runta ku hadlay, iyo inuu yahay Wiilka Ilaah. Yuhuuddu ma ka jeesan doonaan markhaatifurkaas samada sare? Mar bay Badbaadiyaha weyddiiyeen, Calaamad nooc ee ah baad na tustaa si aannu u aragno oo u rumaysanno? Calaamado aan tiro lahayn ayaa la bixiyey intii lagu jiray adeegiddii Masiixa oo dhan; hase ahaatee, indhahoodii way isku qariyeen, qalbigoodiina way adkeeyeen si aan loo qancin. Mucjisadii ugu sarraysay ee sarakicintii Laasaros gaalnimadoodii kama ay qaadin, balse waxay ka buuxisay xumaan sii kordhaysa; oo hadda markii Aabbuhu hadlay, oo aanay mar dambe calaamad kale dalban karin, qalbiyadoodii ma jilcin, welina way diideen inay rumaystaan.” Spirit of Prophecy, volume 3, 79.

Laasaros wuxuu ahaa calaamaddii sarakicidda sidii ay Yoonis ugu matalay caloosha nibiriga. Codka Aabbaha ee la xiriira Laasaroskii la sara kiciyey wuxuu metelaa isu-imaatinka Ilaahnimada iyo dadnimada, taas oo dabcan ah dabeecadda Masiixa, kan isagu jidh bini’aadanimo isu qaatay. Isu-geynta Ilaahnimada iyo dadnimadu waa calanka boqol iyo afar iyo afartan kun, Laasarosna waa calaamadda xoogga sarakicidda ee dhammaystira isku xidhka Abuuraha iyo uunka.

“Sariddii Laasaros aawadeed, dad badan ayaa lagu hoggaamiyey inay Ciise rumaystaan. Waxay ahayd qorshaha Ilaah in Laasaros dhinto oo xabaasha la dhigo ka hor intaan Badbaadiyuhu iman. Sarakicintii Laasaros waxay ahayd mucjisadii ugu sarraysay ee Masiixu sameeyey, oo iyada aawadeed dad badan ayaa Ilaah ammaanay.” Manuscript Releases, mugga 21, 111.

Laasaros ayaa hoggaamiyey gelitaankii guusha lahaa ee Yerusaaalem, isagaana ahaa “calaamadda” nool ee sarakicidda uu Yoonis tusaale uga dhigayo.

“Lazaros, oo jidhkiisu qudhun ku arkay xabaasha, laakiin hadda ku farxayay xoogga ragannimada ammaanta leh, ayaa hoggaaminayay bahalkii Badbaadiyuhu fuulay.” *The Desire of Ages*, 572.

Gelitaankii boqornimada lahaa wuxuu la jaanqaadayaa shirkii xerada ee Exeter, kaas oo ahaa rumoobiddii alfa ee masaalkii tobanka bikradood; sidaas daraaddeedna wuxuu “calaamadda” Yoonis iyo Laasaros la waafajinayaa omega-da iyo rumoobidda kaamilka ah ee ku dhawaaqiddii farriinta ahayd, “Bal eega, Aroosku waa imanayaa!”

“Inta badan waxaa la ii tilmaamaa masaalkii tobanka gabdhood ee bikradaha ahaa, shan ka mid ahi ay xigmadeen, shanna ay nacas ahaayeen. Masaalkani waa la fuliyey oo welina waa la fulin doonaa ilaa xarafka ugu dambeeya, waayo wuxuu leeyahay ku-dhaqan gaar ah oo ku saabsan wakhtigan, oo sida farriinta malaa’igta saddexaad, waa la fuliyey oo wuxuu sii ahaan doonaa runta waqtigan ilaa dhammaadka wakhtiga.” *Review and Herald*, August 19, 1890.

Yoonis, Laasaros iyo Samuel Snow oo goor dambe yimid shirkii xerada Exeter waxay waafaqsan yihiin “calaamadda go’doominta” ee Yexesqeel. Laasaros wuxuu Masiixa ku hoggaamiyey Yerusaaalem isagoo dameer fuushan.

“Bates wuxuu ka mid ahaa hoggaamiyayaashii muhiimka ahaa ee shirkii teendhooyinka Exeter (New Hampshire) ee bishii Agoosto, 1844, markaas oo markii ugu horraysay la soo bandhigay ‘qayladii saqda dhexe ee runta ahayd.’ Waxaa dhacday in Bates uu ahaa wacdiyihii loo doortay adeegga subaxdaas ee xerada. Isagoo ku boorrinaya dhegastayaashiisa inay aaminimo muujiyaan, isla markaana si deggan ugu xaqiijinaya in Ilaah si fudud u imtixamay, inay ku jireen wakhtigii dib-u-dhaca, iyo dareenno la mid ah, ayaa Samuel S. Snow faras ku soo galay xerada. Isagoo fadhi ka qaatay dhinaca walaashii, Marwo John Couch, Snow wuxuu ku celceliyey qirashadiisii ahayd in Masiixu soo muuqan doono wakhtigii la qoondeeyey. Iyadoo aad loo kiciyey, Marwo Couch waxay yaab gelisay dadkii dhegaysanayey iyadoo istaagtay oo ku dhawaaqday, ‘Halkan waxaa jooga nin wata farriin xagga Ilaah ka timid!’” *Leroy Froom, The Prophetic Faith of our Fathers*, mugga 4, 549.

Bishii Abriil, 1521, Martin Luther wuxuu gaari faras jiido ah ugu safray Cuntadii Worms, halkaas oo uu ku diiday dhaqammadii iyo caadooyinkii baabbanimada, isaga oo sheegay, “Haddii aanan ku qancin maragga Qorniinka ama caqli cad... waxna kama noqon karo mana ka noqon doono, maxaa yeelay ammaan iyo sax midna ma aha in damiirka laga gees maro. Halkan baan taaganahay. Wax kale ma samayn karo. Ilaah ha i caawiyo. Aamiin.”

Sida Farrisiintu uga hor yimaaddeen gelitaankii guusha lahaa ee Masiixa, ayay madaxda baadariyaduna uga hor yimaaddeen gelitaankii Luther. Dabadeed Luther magaciisii ayuu beddelay (taas oo astaan u ah shaabadaynta), waxaana meel lagu qariyey intii uu Axdiga Cusub ugu turjumayay afka Jarmalka. Soo-bandhigistiisii Shirkii Worms waxay astaan u ahayd Qayladii Saqda Dhexe, taas oo horseedday amarkii dilka ee ka yimid madaxda kaniisad-dawladda ee wakhtigaas, sidaasna astaan ugu noqotay sharciga Axadda. Toban bilood oo uu ku dhuumanayay magaca ‘Junker Jörg’ ka dib, hanjabaaddii ka imanaysay madaxdu way is beddeshay, iyadoo inta badan u wareegtay laba dhibaato oo millatari oo wajahaysay Charles V ee musuqmaasuqa ahaa. Labadaas hanjabaadood ee millatari waxay ahaayeen Faransiiska iyo Islaamka, kuwaas oo matalaya isla isbahaysiga aan quduuska ahayn ee hantiwadaagga iyo Islaamka oo maanta ka hor imanaya aadanaha.

“Shaqada Ilaah ee dunida ka socotaa waxay, qarniba qarniga ka dambeeya, muujisaa isu-ekaansho aad u muuqata dib-u-habayn kasta oo weyn ama dhaqdhaqaaq kasta oo diimeed. Mabaadi’da uu Ilaah dadka ula macaamilo weligood waa isku mid. Dhaqdhaqaaqyada waaweyn ee waqtigan jooga waxay leeyihiin kuwo la mid ah kuwii hore, waayo-aragnimada kiniisadduna ee qarniyadii hore waxay xambaarsan tahay duruus qiimo weyn u leh wakhtigeenna.” The Great Controversy, 343.

Dameer uu Laasaros hoggaaminayay ayaa Masiixa Yerusaaalem soo geliyey, gaari faras jiidayayna wuxuu Luther geeyey Cuntadii Worms, farasna wuxuu Snow keenay shirkii xerada Exeter; sidaas awgeedna dameerka iyo faraska—labaduba xubno ka tirsan qoyska “Equidae” ee jinsiga “Equus”—waxaa lagu aqoonsaday inay yihiin calaamadda farriinta Qaylada Saqda Dhexe.

Aad u farax weynow, gabadhii Siyoon; qayli, gabadhii Yerusaaalem; bal eeg, Boqorkaagu waa kuu imanayaa; isagu waa caadil, oo badbaado sita; is-hoosaysiiya, oo dameer fuushan, iyo qayl dameer, oo ah ubadka dameerta. Sekaryaah 9:9.

Calaamadda farriinta Qaylada Habeennimo-dhexe waa imaatinka dameerka ama faraska, oo labaduba ah astaamo Islaamka. Rasuulkii la doortay ee farriinta runta ah ee qaylada habeennimo-dhexe wuxuu ku yimid faras si waafaqsan Masiixu isagoo ku yimid dameer. “Go’doominta” maalmaha ugu dambeeya waxaa lagu calaamadeeyaa dhammaystirka aqoonsigii Ellen White ee ahaa in magaalada Nashville lagu dhufto “kubbadaha dabka.”

Maxaa hareerayntu uga bilaabmaysaa kubbadaha dabka ee Nashville? Ma sababtaa in Islaamka lagu matalay dameerka iyo faraska ee Erayga nebiyadeed ee Ilaah?

Simurna

Boqor Nero wuxuu calaamadeeyaa bilowga kiniisadda Simurna markii magaalada Rooma la gubay sannadkii 64. Taariikhdaas waxay calaamad u tahay bilowga silcintii kiniisadda Masiixiyiinta, taas oo la fuliyey muddadii laba boqol iyo konton sano ahayd oo ku dhammaatay Xeerii Milan sannadkii 313. Samaysanka ekaanta bahalka wuxuu matalaa calaamadda alfa ee soo bandhigaysa xilli ku dhammaanaya calaamadda omega, taas oo uu metelayo sumadda bahalka ee sharciga Axadda ee dhowaan iman doona. Xilligaas waxaa lagu aqoonsadaa inuu ku bilaabmayo “amarro.”

“Haddii akhristuhu doonayo inuu fahmo awoodaha loo adeegsan doono halganka dhowaan imanaya, waxa keliya ee uu samaynayo waa inuu raaco diiwaanka hababkii Rooma u adeegsatay isla ujeeddadaas qarniyadii hore. Haddii uu doonayo inuu ogaado sida Kaatooligga iyo Protestanka midoobay ula macaamili doonaan kuwa diida caqiidooyinkooda, ha arko ruuxa ay Rooma ka muujisay Sabtida iyo kuwa difaacayaba.”

“Amarro boqornimo, golayaal guud, iyo xeerar kaniisadeed oo ay taageerayso awoodda cilmaaniyaddu waxay ahaayeen tallaabooyinkii uu iidda jaahiliga ahi ku gaadhay meesheeda sharafka leh ee dunida Masiixiyiinta. Tallaabadii ugu horraysay ee dadweyne ee lagu khasbayay dhowrista Axadda waxay ahayd sharcigii uu Constantine dejiyey. (A.D. 321; eeg qoraalka Lifaafa ee bogga 53.) Amarkan wuxuu dadka magaalooyinka deggan ku waajibinayey inay nastaan ‘maalinta qorraxda ee la maamuuso,’ hase yeeshee wuxuu u oggolaaday dadka miyiga ah inay sii wataan hawlhooda beeraha. In kasta oo uu dhab ahaan ahaa qaanuun jaahili ah, haddana boqorku wuu dhaqan-geliyey ka dib aqbalaaddiisii magac-u-yaalka ahayd ee Masiixiyadda.” The Great Controversy, 574.

Amarkii ugu horreeyay ee boqortooyo ee calaamadeeyay kala-guurka ka yimid kiniisaddii Simurna una gudbay kiniisaddii Pergamos wuxuu ahaa Xeerkii Milan ee sannadkii 313. Wuxuu matalayay tallaabadii ugu horraysay ee horseedday sharcigii ugu horreeyay ee Axadda ee 321. Burburintii Yerusaleem waxay astaan u tahay sharciga Axadda, waxaana laba markhaati oo nebiyadeed ay tilmaamayaan go’doomin ka horraysay burburinta. Labadaas go’doomin, oo ay matalayaan go’doomintii saddexaad ee Baabuloon ee 587 BC iyo go’doomintii labaad ee Rooma ee sannadkii 70, waxay caddaynayaan in calaamadda jidka ee ka horraysa calaamadda jidka ee sharciga Axadda—ay tahay go’doomin nebiyadeed.

Nebukadnesar wuxuu hareereeyay Yehooyaaqiim, dabadeed Yehooyaakiin, ugu dambayna Sidqiyaah. Cestius wuxuu hareereeyay sannadkii 66, wuxuuna oofiyey calaamaddii Ciise kaniisadda siiyey, sida hareerayntii saddexaad ee 587 BC ay u lahayd calaamadda dhimashadii naagtii Yexesqeel. Tilmaanta jidka ee ka horraysa baabbi’inta Yerusaleem waa hareerayn, waana sidoo kale “calaamad.” Tilmaanta jidka ee ka horraysay sharciga Axadda ee 321 waxay ahayd Xeerkii Milan, halkaas oo kala-guurka laga galay kaniisad (Smyrna) aan lahayn canaan una gudbay Pergamos, oo ah astaanta kaniisad tanaasul samaysay.

Sidaas awgeed, Xeerkii Milan waa bilowga hareerayn nebiyaysan, waana calaamad sidoo kale. Waxa uu kaloo tilmaamayaa halka dhaqdhaqaaqa La’odikiya ee boqolka iyo afartan iyo afarta kun uu ugu gudbayo dhaqdhaqaaqa Filadelfiya ee boqolka iyo afartan iyo afarta kun.

Filadelfiya iyo Simurna waxay metelaan labada kiniisadood oo keliya ee ka mid ah toddobada kiniisadood ee Muujintii aan lahayn canaan. Xaqiiqadani iyaduna waxay aqoonsanaysaa kala-guurkaas inuu yahay kala-guurka kiniisadda dagaallamaysa una gudbaysa kiniisadda guulaysatay. Kala-guurkaas wuxuu la jaanqaadaa Xeerkii Milan, halkaas oo dhaqdhaqaaqa maalmaha dambe ee boqol iyo afartan iyo afarta kun uu noqdo kiniisadda siddeedaad, taas oo ka mid ah toddobada. Filadelfiya iyo Simurna sidoo kale waa labada kiniisadood oo keliya ee la halgama kuwa sheegta inay Yuhuud yihiin, hase yeeshee dhab ahaan ka tirsan sunagogga Shayddaanka.

Calaamaddaas taariikheed ee 313 waxay sidoo kale waafaqsan tahay shirkii xerada Exeter ee dhacay Agoosto 12 ilaa 17, 1844. Markii shirkii xeradu dhammaaday, farriintii waxay ku fiday xeebaha bari ee Maraykanka sidii hir weyn oo badeed ilaa albaabkii xirmay Oktoobar 22, 1844.

“Sida hir hir-badeed ah ayuu dhaqdhaqaaqu ugu faafay dalka oo dhan. Magaalo ilaa magaalo, tuulo ilaa tuulo, iyo xataa meelo fogfog oo baadiye ah ayuu gaadhay, ilaa dadkii Ilaah ee sugayay si buuxda loo toosiyey. Kalgacayl-xad-dhaaf ahu wuxuu ka baaba’ay ku dhawaaqiddan horteedii sida dhaxantii hore uga baaba’do qorraxda soo baxaysa horteed. Mu’miniintu waxay arkeen shakigoodii iyo wareerkoodii oo laga qaaday, rajona iyo dhiirrana way qalbiyadooda dhaqaajiyeen. Hawshu way ka madhnayd xadgudubyadaas mar walba soo muuqda marka ay jirto kicitaan bini’aadmi iyadoo aanay jirin saamaynta xakamaynaysa ee Erayga iyo Ruuxa Ilaah. Dabeecad ahaan waxay la mid ahayd waqtiyadii is-hoosaysiinta iyo Rabbiga ugu soo noqoshada ee reer binu Israa’iiltii hore ay galeen ka dib farriimihii canaanta ahaa ee uga yimid addoommadiisa. Waxay xambaarsanayd astaamaha lagu garto shuqulka Ilaah qarni kasta. Farxad xamaasadeysan oo aad u yar baa jirtay, hase yeeshee waxaa badnayd baadhitaan qoto dheer oo qalbiga ah, qirashada dembiga, iyo ka tegidda dunida. Diyaargarowga la kulanka Rabbiga ayaa ahaa culayska saarnaa nafihii murugaysnaa. Waxaa jiray duco adkaysi leh iyo quduus-ka-dhigid Ilaah loo sameeyey oo aan waxba laga hadhin.” The Great Controversy, 400, 401.

Xiritaanka albaabka ee Oktoobar 22, 1844, waxa uu tusaale u yahay sharciga Axadda ee dhowaan imanaya, calaamaddii jidkana ee ka horraysay albaabkii xidhmay ee Oktoobar 22 waxay ahayd shirkii xerada ee Exeter. Sidaa darteed shirkii xerada ee Exeter wuxuu la jaanqaadaa Xeerkaa Milan. Waxa kaloo uu la jaanqaadaa gelitaankii guusha lahaa ee Masiixa.

“Oohintii saqda dhexe laguma qaadin dood badan, in kastoo caddaynta Qorniinku ahayd mid cad oo go’aan leh. Waxaa la socotay awood kicisa oo nafta dhaqaajisay. Shaki ma jirin, su’aalna ma jirin. Markii Masiixu si guul leh u galay Yerusaaalem, dadkii ka soo ururay dhammaan qaybaha dalka si ay iidda u xajistaan waxay ku soo qulquleen Buurta Saytuunka; oo markay ku biireen dadkii badnaa ee Ciise galbinayay, waxay la qabteen dhiirrigelintii saacaddaas, waxayna gacan ka geysteen in qaylada la kordhiyo, ‘Waxaa barakaysan kan magaca Rabbiga ku imanaya!’ [Matthew 21:9.] Sidaas oo kale ayay kuwii aan rumaysnayn ee ku soo qulqulay shirarkii Adventist-ka—qaar ka yimid xiise darteed, qaarna si fudud oo keliya u maadsanaya—u dareemeen awoodda qancisa ee la socotay farriinta, ‘Bal eega, Aroosku wuu imanayaa!’” Spirit of Prophecy, volume 4, 250.

Amarkii Milan waxay calaamad u tahay go’doomintii nebinnimada ahayd ee uu matalayay Nebukadnesar sannadkii 587 BC iyo Cestius sannadkii 66. Labadaas go’doomin waxay horseedeen burburkii Yerusaaalem sannadkii 586 BC iyo 70, siday u kala horreeyaan. Go’doomintii Cestius way dhammaatay, waxaana saddex sano iyo badh ka dib dib loo bilaabay go’doomintii iyadoo uu hoggaaminayo Titus, taasoo sidaas ku bixisay muddo nebinnimo ah oo ka bilaabmata taliye Roomaan ah oo alfa ah kuna dhammaata taliye omega ah. Saddexdaas sano iyo badh waxay ka dhigan yihiin ku tuntamiddii Yerusaaalem ee uu sameeyey baabtiisnimadu, iyo sharciga Axadda ee dhowaan imanaya marka boogtii dhimashada lahayd ee baabtiisnimada la bogsiiyo oo ay haddana mar kale taliso muddo saddex sano iyo badh oo astaan ah.

Laakiin balbalada dibadda macbudka ka baxsan iska daa, hana qiyaasin; waayo quruumaha ayaa la siiyey, oo magaalada quduuska ahna waxay ku tuman doonaan laba iyo afartan bilood. Muujintii 11:2.

Sannadkii 538, dabadeedna mar kale marka sharciga Axadda yimaado, waxaa bilaabma ku tumashada Yeruusaalem. Labadaas sharci ee Axadda waxaa lagu matalay sannadkii 321, markii Constantine the Great meel mariyey sharcigii ugu horreeyey ee Axadda. Sannadkii 538, awood ayaa la siiyey baabasiinta si ay u silciyaan (u ku tuntaan) kaniisadda Ilaah saddex sano iyo badh, sida lagu matalay taariikhdu u dhexeysay Cestius iyo Titus. Sannadkii 538, baabasiintu waxay meel mariyeen sharci Axad ah Golaha saddexaad ee Orleans. Sharciga Axadda ee dhowaan imanaya ayaa tilmaamaya goorta baabasiinta mar kale loo siinayo awood ay macbudka ku tuntaan (u silciyaan).

313 wuxuu tilmaamayaa amarkii ugu horreeyey ee horseeday sharcigii ugu horreeyey ee Axadda sannadkii 321. Dabadeedna sannadkii 330, boqortooyadu si nebiyaysan ayaa loogu kala qaybiyey bari iyo galbeed, sidaasna waxa lagu calaamadeeyey dhammaadka omega ee muddadii labaad ee cadaadiska baabawiyeed ee “afar iyo afartan” bilood oo calaamad ah—muddadaas oo ahayd cadaadis iyo hoos-u-tumid ka bilaabatay sharcigii alpha ee Axadda ee Maraykanka.

Malaa’igtii saddexaadna way raacday iyaga, iyadoo cod weyn ku leh, Haddii nin uun caabudo bahalka iyo sanamkiisa, oo calaamaddiisana ku qaato wejigiisa ama gacantiisa, kaasuna wuxuu cabbi doonaa khamriga cadhada Ilaah oo aan waxba lagu qasin, oo lagu shubay koobka xanaaqiisa; oo waxaa lagu cadaabi doonaa dab iyo baaruud malaa’igaha quduuska ah hortooda iyo Wanka hortiisa. Qiiqa cadaabkooduna wuxuu kor u baxayaa weligiis iyo weligiis; oo ma haystaan nasasho habeen iyo maalin toona, kuwa caabuda bahalka iyo sanamkiisa iyo ku alla kii qaata calaamadda magiciisa. Halkan waxaa ku taal samirka quduusiinta; halkan waxaa jooga kuwa xajiya amarrada Ilaah iyo rumaysadka Ciise. Muujintii 14:9–12.

Bannaanka

Macnaha Laatiinka ee “Milan” waa badhtamaha bannaanka. Badhtamaha bari iyo galbeed, sannadkii 313 Constantine oo galbeedka ka tirsanaa ayaa raadsaday isbahaysi uu la yeesho Licinius oo bari ka tirsanaa. Xeerku wuxuu ka dhignaa isku daygii lagu doonayey in bari iyo galbeed la isu keeno, xeerkaasna waxaa lagu ansixiyey guur heshiis ah, markii walaasha ay hal aabbe wadaagaan ee Constantine, Constantia, ay guursatay Licinius. Habase yeeshee, sida guurkii ugu horreeyey ee heshiiska ahaa ee Daniel kow iyo tobnaad ee u dhexeeyey Seleucids-kii woqooyi iyo Ptolemy-kii koonfureed, guurkaasi wuxuu ahaa mid loo qaddaray inuu fashilmo, sida maahmaahdii hore loo rumoobay ee oranaysa, “bari waa bari, galbeedna waa galbeed, labadooduna weligood iskuma kulmi doonaan.”

Sanadka “330” si toos ah ayaa loogu soo bandhigay Daanyeel kow iyo toban aayadaha afar iyo labaatan, toddoba iyo labaatan, iyo sagaal iyo labaatan. Tani waxay toddoba iyo tobanka sano ee 313 ilaa 330 gelinaysaa xariiqda wax sii sheegidda ee Daanyeel kow iyo toban, waxaana lama huraan ahaan wax sii sheegiddu ay ku aqoonsanaysaa guurkaas heshiiska ee bari iyo galbeed ee 313 inuu la barbar socdo guurkii heshiiska ee ugu horreeyey ee isla cutubkaas.

“Sii sheegidda ku jirta Daanyeel cutubka kow iyo tobnaad waxay ku dhowaad gaadhay dhammaystirkeeda buuxa. Qayb weyn oo ka mid ah taariikhdi dhacday iyadoo rumoobaysa sii sheegiddan ayaa mar kale soo noqon doonta.” Manuscript Releases, number 13, 394.

Antiyokhos II Theos oo xukumayay 261–246 BC, ayaa ka tegey xaaskiisii hore ee Laodice I isagoo guursaday Berenice, gabadhii Ptolemy II Philadelphus ee Masar. Guurkaasi wuxuu ka mid ahaa heshiiskii nabadeed ee soo afjaray Dagaalkii Labaad ee Suuriya sannadkii 252 BC. Markii Constantine dabadeed ka adkaaday Licinius sannadkii 324, guurkaas wuu dhammaaday, sida uu u dhammaadayna guurkii Antiyokhos iyo Berenice, markii Laodice, xaaskii hore, ay sun ku dishay Antiyokhos sannadkii 246 BC. Guurkii calaamadeeyay dhammaadka dagaalkii labaad ee Suuriya, iyo dilkii Antiyokhos, dabadeedna Berenice, ilmaheeda, iyo dadkii Masar ee la socday, waxay calaamadeeyeen bilowgii Dagaalkii Saddexaad ee Suuriya. Guurkii heshiiska ee 313 wuxuu soo afjaray xilligii cadaadiska ee uu matalayay kiniisaddii Smyrna, wuxuuna bilaabay xilligii tanaasulka ee ay matalaysay kiniisaddii Pergamos.

Guurkii bilowgii taariikhda Seleucid wuxuu astaan u ahaa guurkii heshiiska ahaa ee dhammaadkii boqortooyada Seleucid, markii Antiochus the Great uu gabadhiisa Cleopatra I siiyey Ptolemy V Epiphanes. Guurku wuxuu ka dhacay Raphia sannadkii 193 BC, hase yeeshee isbahaysigii si dhakhso ah ayuu u dhammaaday, sida uu ahaa guurkii heshiiska ahaa ee ugu horreeyey ee u dhexeeyey boqorka woqooyi iyo boqorka koonfur. Guurrada heshiiska ah ee alfa iyo omega ee boqortooyada Seleucid waxay astaan u yihiin guurkii heshiiska ahaa ee goor dambe lagu xusay taariikhda nebiyadeed ee Daanyeel kow iyo tobnaad, markii Octavian uu walaashiis Octavia Minor siiyey Mark Antony sannadkii 40 BC. Mark Antony iyo Octavian waxay ku jireen loollan awooddeed oo ku saabsanaa qaybaha bari iyo galbeed ee Rooma, kaas oo qarxay sannadkii 44 BC markii la dilay Julius Caesar. Heshiiskii Brundisium waxaa lagu dhaqan geliyey guurkaas sannadkii 40 BC, siddeed sannadood ka dibna, sannadkii 32 BC, Mark Antony si rasmi ah ayuu u furay Octavia, arrintaasina waxay sababtay dagaalkii Actium sannadkii 31 BC, halkaas oo ay ku dhammaadeen labadaba Mark Antony iyo Cleopatra, (Cleopatra-kii ugu dambaysayba).

Heshiiskii guurka ee omega ee boqortooyadii Seleucid waxay soo bandhigtay Cleopatra-ii ugu horraysay oo ahayd summad u taagan Cleopatra-ii ugu dambaysay, taas oo silsiladdeeda abtirsiiineed ay samaysay xidhiidhka ku xirma heshiiskii guurka ee nebiyaysan ee alfa ee boqortooyadii Rooma sanadkii 40 BC. Saddexdaas guur ee heshiiska ahi waxay summad u yihiin guurka heshiiska ee Xeerkii Milan. Xeerkii Milan wuxuu calaamadeeyaa bilowga go’doomin nebiyaysan; wuxuu matalaa calaamad nebiyaysan; wuxuu calaamadeeyaa kala-guurka kaniisad xaq ah ugu gudubto kaniisad aan xaq ahayn, sidaas darteedna wuxuu la jaanqaadayaa halxidhaalaha kan siddeedaad ee ka mid ah toddobada. Wuxuu calaamadeeyaa guur heshiis ah oo soo afjara dagaal, ilaa furriinka guurka heshiiskaas, sidaasna uu ku calaamadeeyo bilowga dagaal. Labada guur ee Rooma, furriinku wuxuu dedejiyaa mideynta boqortooyada. Sannadka 313 sidoo kale wuxuu calaamadeeyaa shirkii xerada Exeter halkaas oo ku dhawaaqidda farriinta Qayladii Habeenbadhku ay ka bilaabato oo ay horseeddo albaabka xidhmay ee Oktoobar 22.

Waxaannu sii wadi doonnaa ka fiirsashada xaqiiqooyinkan maqaalka xiga.